

Duurzaamheid door Haagse Wijken 2018

Beknopte evaluatie van een waarderingssubsidie

Freek de Meere
Erik van Marissing

Duurzaamheid door Haagse wijken 2018

BEKNOPT E VALUATIE VAN EEN WAARDERINGSSUBSIDIE

Freek de Meere
Erik van Marrissing

Utrecht, februari 2019

Inhoud

Samenvatting	3
1 Inleiding	4
2 De regeling Duurzaamheid door Haagse wijken	5
3 De deelnemers en het bereik in de stad	7
4 De ontwikkeling van een project	11
5 Nieuwe groepen	14
6 Bespreking	15
Bijlage 1 Aanpak en overzicht van respondenten	17

Samenvatting

De gemeente Den Haag heeft de ambitie in 2040 een klimaatneutrale stad te zijn. Bewoners worden gestimuleerd een actieve bijdrage te leveren via de regeling 'Duurzaamheid door Haagse wijken 2018'. Deze regeling waardeert bewoners die een initiatief nemen met een geldelijke bijdrage. Sinds de start van de regeling kunnen deelnemers aanspraak maken op een vergoeding voor proceskosten, maar niet voor projectkosten. Er is bijvoorbeeld wel geld voor de vorming van een vereniging, niet voor de aankoop van isolatiemateriaal.

In deze rapportage evalueren we de uitvoering van de regeling in 2018. We beschrijven de kenmerken van de subsidieregeling en hoeveel initiatieven daarmee werden ondersteund. We doen verslag van de ervaringen, de ervaren belasting rond het ontwikkelen en uitvoeren van een project en de ideeën die er leven om nieuwe groepen te inspireren. We hebben allereerst gebruik gemaakt van beleidsstukken en beschikbare eerdere evaluaties. We hebben diverse initiatiefnemers kunnen spreken en stakeholders van de gemeente en daarbuiten. Daarnaast maken we gebruik van een enquête onder alle huidige initiatieven.

De ervaringen van deelnemers aan de huidige subsidieregeling ondersteunen de conclusies uit eerdere evaluaties. De regeling geeft vertrouwen aan bewoners die duurzame initiatieven willen ontwikkelen en biedt hen praktische handvatten. Het bereik van de regeling blijft, ondanks de positieve resultaten uit de enquête een punt van aandacht. De 58 initiatiefnemers die in 2018 een beroep hebben gedaan op de regeling behoren tot de koplopers in de stad. Er waren weinig afwijzingen, mede omdat de projectleider goed in staat is mee te denken om voorstellen van initiatiefnemers een plek in de regeling te geven.

De ervaren belasting van de regeling is beperkt. Er wordt onderscheid gemaakt in bewoners enerzijds en ontwikkelaars en al gevorderde bewonersinitiatieven anderzijds. Voor nieuwe bewoners kan de verplichte advisering en de stap om een stichting of vereniging

te worden erg belangrijk zijn. De ontwikkelaars en al gevorderde bewonersinitiatieven hebben behoefte aan meer vrijheid: geen verplichte adviseur inhuren, niet per se (weer) een stichting starten en niet het idee dat het wijkgebonden dient te zijn.

De initiatieven die met de regeling worden ondersteund, kunnen voor een vervolg terecht bij bewoners en marktpartijen. Tevens komt het voor dat een budget mogelijk beschikbaar is binnen de gemeente zelf, bijvoorbeeld bij Stadsbeheer, SZW, DSO Economie Ook zijn er andere subsidiemogelijkheden binnen het leefbaarheidsbudget, bij de provincie en partijen als Fonds 1818 en Duurzaam Den Haag. Er vindt weliswaar meer dan voorheen overleg plaats met genoemde diensten en partijen, maar dit is niet vastgelegd in afspraken.

Er lijkt nog steeds meer expliciete aandacht nodig voor de vraag hoe de communicatie met de stad is vormgegeven. Door de vorming van een uitgebreid netwerk biedt de regeling goede mogelijkheden te leren van wat er leeft in de stad. Er is op dit moment weinig aparte aandacht voor de leerpunten die de initiatieven tegenkomen voor de gemeentelijke organisatie. Ervaringen kunnen meer structureel worden opgehaald en intern in gemeentelijke diensten worden besproken.

1 Inleiding

Het is de ambitie van de gemeente Den Haag in 2040 klimaatneutraal te zijn. Om deze ambitie te halen is het nodig dat verschillende partijen in de stad actief betrokken zijn bij het realiseren daarvan. Het college wil denk- en doe-kracht in de stad mobiliseren door burgers, bedrijven en instanties uit te dagen (innovatieve) duurzaamheidsprojecten uit te voeren. Participatie door bewoners hierin is sinds 2013 gestimuleerd met een subsidie. De regeling heeft tot doel activiteiten te stimuleren waarbij burgers, bedrijven en instellingen op wijkniveau samenwerken rond het thema duurzaamheid en de in de stad aanwezige kennis rond dit thema verder te mobiliseren en de lokale economie op dit vlak te stimuleren.

In deze rapportage evalueren we de uitvoering van de regeling in 2018 en bekijken wat hieruit voor de gemeente geleerd kan worden. De gehanteerde aanpak is beschreven in Bijlage 1. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. Welke kenmerken heeft de subsidieregeling duurzaamheid door Haagse wijken 2018 en hoeveel initiatieven werden daarmee ondersteund?
2. Welke inzichten zijn beschikbaar over de motieven van deelnemers aan de subsidie-regeling, hun ervaringen en het bereik van hun projecten?
3. Hoe ervaren de initiatiefnemers en directbetrokkenen de belasting van het ontwikkelen en uitvoeren van een project en welke mogelijkheden zijn er om de belasting eventueel te verminderen?
4. Op welke wijze zouden volgens initiatiefnemers en directbetrokkenen nieuwe groepen geïnspireerd kunnen worden ook deel te nemen aan de regeling?

Het rapport is als volgt opgebouwd: in het volgende hoofdstuk gaan we kort in op de kenmerken van de regeling. Vervolgens bespreken we in hoofdstuk drie wat bekend is over de deelnemers en hetgeen ze bereiken. In hoofdstuk 4 besteden we aandacht aan de belasting die deelnemers ervaren en in hoofdstuk 5 aan de vraag hoe nieuwe groepen geïnspireerd kunnen worden. Tot slot volgen in hoofdstuk 6 de conclusies en de betekenis van de regeling voor de duurzame ambities van de stad.

2 De regeling Duurzaamheid door Haagse wijken

In dit hoofdstuk beschrijven we beknopt de wijze waarop de regeling Duurzaamheid door Haagse wijken 2018 is opgezet en hoeveel initiatieven werden ondersteund.

De regeling Duurzaamheid door Haagse wijken 2018 heeft tot doel activiteiten te stimuleren waarbij burgers, bedrijven en instellingen op wijkniveau samenwerken rond het thema duurzaamheid, en de in de stad aanwezige kennis rond dit thema verder te mobiliseren en de lokale economie op dit vlak te stimuleren. De subsidie dekt niet het resultaat, maar juist het traject om tot resultaten te komen. De subsidie bedraagt op dit moment maximaal €5.000,- per aanvraag. Vanuit de gemeente wordt ook ondersteuning geboden in de vorm van netwerkbijeenkomsten en coaching. Deskundigheid is in te huren bij oud-deelnemers en het bureau GreenWish biedt ondersteuning.

Bij het opstellen van de processubsidie heeft de gemeente de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Deelnemers aan de regeling kunnen aanspraak maken op een vergoeding van gemaakte proceskosten, niet voor het realiseren van projecten zelf.
- De regeling schrijft niet in detail voor wat voor soort projecten opgezet kunnen worden, maar richt zich op het faciliteren van bewoners bij het opstellen van een realistisch projectplan.
- De regeling nodigt burgers uit om samen te werken met partijen (instanties en bedrijven) in de stad en uit de initiatieven voortkomende projecten dienen voor een zo groot mogelijk deel gebruik te maken van andere vormen van financiering dan subsidies.
- De regeling sluit aan bij bestaande aanpakken en regelingen van de gemeente en verbindt deze regelingen waar mogelijk.

- De regeling stimuleert burgerschap en belooft dit: deelnemers krijgen het vertrouwen en handvatten van de gemeente om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen.

De door de gemeente beoogde effecten zijn

1. Deelnemers hebben het vertrouwen en handvatten van de gemeente gekregen om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen bij het lokaal ontwikkelen van duurzaamheidsinitiatieven.
2. Er is sprake van een “multipliereffect”. Daarbij is het de bedoeling dat de bereikte initiatieven geleerd hebben en méér aankunnen dan daarvoor en dat de initiatieven een breder bereik hebben dan de initiatiefnemers zelf.

Met het oog op de continuïteit van de initiatieven worden alleen aanvragen gehonoreerd van rechtspersonen. Deelnemers zijn daardoor verplicht een stichting of vereniging op te richten, in het geval ze die nog niet hebben. Om ervoor te zorgen dat de kennis en ervaring die overal in de stad wordt opgedaan gedeeld wordt, legt de gemeente de deelnemers bovendien een aantal verplichtingen op, die je zou kunnen zien als een tegenprestatie voor het ontvangen geld. Bewoners wordt verzocht een aantal keren per jaar bij een stedelijke bijeenkomst aanwezig te zijn.

De subsidie is een waarderingssubsidie. Deelnemers moeten laten zien hoeveel ze denken te besteden aan het maken van een projectplan. Daarbij wordt een offerte gevraagd van een professioneel adviesbureau dat de initiatiefnemer helpt om tot een uitvoerbaar plan te komen. Voor de verantwoording dient een rapportage van een enkel A4 aangeleverd te worden met (indien van toepassing) toevoeging van vergaderstukken, communicatie uitingen, foto's en een online enquête, in te vullen door mensen uit het netwerk rond het betreffende initiatief.

Ondersteunde initiatieven

In 2018 zijn 77 aanvragen ingediend. Daarvan zijn 58 initiatieven gehonoreerd. In totaal zijn 19 aanvragen ingetrokken, afgebroken of afgewezen. De redenen hiervoor zijn divers: In vier gevallen betrof het een initiatief op dezelfde locatie. In eveneens vier gevallen ging het om initiatieven die gericht waren op leefbaarheid. Deze initiatiefnemers zijn doorverwezen naar de betreffende stadsdelen en de daar beschikbare subsidies. Twee initiatieven zijn niet doorggegaan omdat de aanvragers geen gehoor gaven aan een rappel voor extra informatie. Verder heeft een aantal aanvragers de aanvraag zelf ingetrokken, of zijn deze in overleg met de projectleider op 2019 gezet. In totaal gaat het om acht aanvragen. Tot slot is er nog een aanvraag die niet is gehonoreerd omdat het twee keer hetzelfde onderwerp betrof en een aanvraag die zich niet op bewoners, maar op ambtenaren richtte.

Van de 58 ondersteunde initiatieven zijn er 18 in het Centrum gelokaliseerd. In Scheveningen werden 12 initiatieven ondersteund en in Haagse Hout 9. In Escamp zijn 7 aanvragen gehonoreerd en in Segbroek en in Laak ieder 4. In Leidschenveen Ypenburg en in Loosduinen tenslotte werden ieder 2 initiatieven door de regeling ondersteund. Hieronder staan de aantallen in een tabel vermeld, op www.bit.ly/2rymRGX is een overzicht van alle initiatieven te bekijken op de kaart.

Stadsdeel	Aantal
Centrum	18
Scheveningen	12
Haagse Hout	9
Escamp	7
Segbroek	4
Laak	4
Leidschenveen Ypenburg	2
Loosduinen	2

3 De deelnemers en het bereik in de stad

In dit hoofdstuk bespreken we de inzichten die beschikbaar zijn over de deelnemers aan de subsidieregeling. Wat zijn hun motieven en hun ervaringen. Daarnaast is het de vraag wat bekend is over het bereik van hun projecten.

3.1 Motieven van deelnemers

In eerdere evaluaties van de regeling zijn we uitgebreid ingegaan op de motieven van deelnemers. De motieven lopen uiteen van een substantiële bijdrage willen leveren aan het bereiken van de gemeentelijke doelstelling om klimaatneutraal te worden tot samen iets gezelligs doen in de buurt tot het ontwikkelen en verkopen van duurzame producten en diensten. In een aantal gevallen zien we ook een combinatie van motieven.

Uit de enquête van GreenWish blijkt dat de sociale component verreweg het meest genoemd wordt. Dit wordt bevestigd in gesprekken met deelnemers en professionals.

“Mensen doen mee omdat ze andere mensen leren kennen en meer gemeenschapszin in hun buurt of wijk willen creëren.” (betrokken professional)

Bij deelnemers met een ondernemend motief zien we dat ze vaak actief zijn in meerdere wijken. Aan de ene kant is dat positief, want op deze manier worden ook wijken bereikt waar anders geen of weinig initiatieven zouden ontstaan. Een goed voorbeeld is De Tuin van Venen in Escamp, waar het initiatief is genomen door een zelfstandig opbouwwerker.

“Er zijn ook zzp-ers bij die verschillende wijken aflopen met hun idee en aanbod, die hebben een andere motivatie.” (betrokken professional)

Het nemen van initiatief door ondernemers heeft ook een keerzijde. Het zijn namelijk vaak dezelfde personen met terugkerend aanbod en regelmatig wordt de vraag gesteld of de regeling daar wel voor bedoeld is. Kan er voor een dergelijk initiatief bijvoorbeeld

geen andere vorm van financiering gevonden worden? En zorgen zij er onbedoeld niet voor dat anderen geen aanvraag (kunnen) doen?

Een belangrijke constatering die meerdere respondenten doen, is dat een deel van de deelnemers al langer bezig was, voordat ze met de regeling in aanraking kwamen.

“Het is dus niet zo dat het altijd wijkbewoners zijn die op nul beginnen en altijd experts inhuren om verder te komen. Vaak hebben mensen al stappen gezet, zijn ze niet helemaal nieuw.” (betrokken professional)

Tot slot merken we op dat bij langlopende initiatieven de motieven mettertijd kunnen veranderen. Bij stichtingen en verenigingen komen bijvoorbeeld nieuwe (bestuurs) leden met andere wensen en ideeën.

3.2 Ervaringen

Over de ervaringen van deelnemers aan de subsidieregeling werd in 2017 geconcludeerd (de Meere & van Marissing 2017) dat de regeling voldoet in het vertrouwen geven en handvatten bieden aan bewoners van Den Haag om duurzame initiatieven te nemen. In de huidige ervaringen zien we dit terug.

De regeling is in de afgelopen jaren op meerdere punten gewijzigd juist met de bedoeling dichter aan te sluiten bij de wensen, verwachtingen en mogelijkheden van de initiatiefnemers. Tegelijkertijd blijven de eigen uitgangspunten herkenbaar, ook al zien initiatiefnemers daar niet altijd het nut van in. Het gaat om zaken als de spreiding over de stad, de nadruk op onderling leren, de vorming van een vereniging of stichting en de beschikbaarheid van geld voor advisering.

In de laatste gespreksronde zagen we daarbij wel verschil tussen deelnemers die al langer meelopen (het netwerk van koplopers) en deelnemers die de regeling nog nauwelijks kennen. Degenen die al langer meelopen, kunnen de uitgangspunten van de regeling

vaak beter verwoorden en hebben hun weg gevonden, ook op de punten waar ze wellicht minder affiniteit mee hebben of het nut van inzien. Bij nieuwe deelnemers zien we dat ze zich soms een beetje uit het veld lijken te laten slaan door de regels en verplichtingen rond de regeling.

De specifieke ervaringen van deelnemers met de regeling zijn al even divers als de groep deelnemers. Mensen die vanuit hun beroepsmatige achtergrond en vakkennis betrokken zijn, lopen vooral aan tegen het feit dat zij het moeilijk vinden om de stap van een beginnend initiatief naar een groter project te maken. De regeling dekt immers wel proceskosten, maar geen projectkosten en het vraagt een behoorlijke inspanning om daar elders financiering voor te vinden. En als die financiering dan gevonden wordt, dan is het soms bijna niet meer mogelijk om als het vrijwilliger te blijven voortzetten. Ook zien we dat er soms behoefte is aan andersoortige ondersteuning, die nodig is om de stap te kunnen maken. Het gaat bijvoorbeeld om het kunnen omgaan met en coördineren van een diverse groep vrijwilligers die allemaal hun eigen redenen hebben om mee te doen en over hoe het zou moeten gaan.

Parallel aan het groeiproces dat met name de koplopers doormaken, komt ook erkenning en waardering om de hoek kijken. Het steekt sommigen dat ze zich niet altijd serieus genomen voelen met hun initiatief. Het gaat dan met name om het argument dat weinig CO2 besparing zou worden gerealiseerd.

“Er mag best meer waardering zijn voor de inspanning. In de regeling zelf is daar ook aan gedacht, bijvoorbeeld via vrijwilligersvergoedingen en later ook het kunnen indienen van offertes.” (betrokken professional)

Met name initiatieven die niet direct te relateren zijn aan de ‘technische’ of ‘harde’ kant van duurzaamheid, maar meer op de sociaal-maatschappelijke kant, ervaren een gebrek aan steun binnen het stadhuis. In hun directe omgeving is dat vaak anders. Medebewoners zijn vaak wel enthousiast en ook in het bredere netwerk in de stad is onderling veel

respect en waardering, hoewel we daar ook nog steeds de verschillende ‘bloedgroepen’ zien die elkaar niet altijd even goed verstaan.

In het verlengde daarvan zien we vooral bij kleine initiatieven dat men het vervelend vindt dat er steeds gevraagd wordt hoeveel mensen er betrokken zijn. We komen op dit punt terug bij paragraaf 3.3, waar we het bereik van de initiatieven bespreken. Toch is over het algemeen de verantwoording eenvoudig, het is daarmee echt een waarderings-subsidie.

Vanuit de wens om zoveel mogelijk initiatieven toe te juichen, ook als zij wellicht net buiten de doelstelling van de regeling vallen, komt het nog wel eens voor dat initiatieven de regeling in ‘geduwd’ worden. Ideeën die eigenlijk niet helemaal voldoen aan de criteria, kunnen op die manier toch verder ontwikkeld worden. Voor de betrokken initiatiefnemers is dat niet altijd even makkelijk, omdat ze bijvoorbeeld moeite hebben met de aanvraag of met de verantwoording.

Eerder gaven we al aan dat initiatieven niet altijd op nul beginnen. Dat maakt dat het voor de betreffende initiatiefnemers lastig is om aanspraak te maken op de regeling. Een deelnemer vertelt:

“We hadden geen notaris nodig, geen KVK, geen juridisch onderzoek, geen stichting, etc.” (deelnemer huidige regeling)

Het is, met andere woorden, lastig om aanspraak te maken op de subsidie als je een deel van de kosten niet kunt maken of hoeft te maken. Dat is althans vanuit het deelnemers perspectief. Vanuit de regeling gezien, zou je ook kunnen zeggen dat het initiatief dan kennelijk niet binnen de regeling past. Hier klinkt een roep om een meer fundamentele keuze voor typen initiatieven en inhoudelijke gronden. Diverse deelnemers wensen de mogelijkheid tot een vervolg processubsidie, nadat ze al een eerste fase doorlopen hebben.

Een punt van aandacht dat al eerder ter sprake kwam bij de motieven, is het verloop onder de betrokken bewoners. Wisselingen in besturen kunnen leiden tot een andere koers, die wellicht niet meer past binnen de doelstellingen van de regeling. Het verhuizen van trekkers kan ervoor zorgen dat een initiatief doodbloedt.

3.3 Het bereik van projecten

Het bereik van de regeling kwam in de evaluatie van 2017 (de Meere & van Marissing 2017) juist naar voren als punt van aandacht. Het bereik van de projecten is vervolgens door GreenWish onderzocht in een enquête (zie van Zanten 2018) aan alle initiatiefnemers en mensen die hebben meegedaan aan activiteiten in die projecten.

Deze enquête dient, samen met een beknopte rapportage, tevens als verantwoording voor de ontvangen subsidie, en is dus door veel initiatiefnemers ingevuld. Bij een aantal initiatieven heeft ook een aantal betrokken bewoners de vragenlijst beantwoord. Het beeld dat uit de enquêteresultaten ontstaat over het bereik is behoorlijk positief. Er wordt over het geheel geconcludeerd dat:

- Er een duidelijke positieve impact is op milieudoelstellingen van de gemeente.
- De impact op sociale cohesie, participatie en verbinding groot is.
- Er is samengewerkt met tientallen Haagse bedrijven en organisaties.
- Er veel mensen worden bereikt die anders buiten het zicht van de gemeentelijke organisatie zouden blijven.
- Onder de initiators van de projecten nieuwe doelgroepen achterblijven.
- Er een groot potentieel klaar staat aan nieuwe initiatiefrijke, duurzame doeners.

Deze punten worden ondersteund in de gespreksronde. Zo vindt er niet alleen met externen samenwerking plaats, maar ook onderling tussen diverse initiatieven, bijvoorbeeld rond de energietransitie.

Kijken we naar de overall evaluatie van de regeling uit 2017, dan zien we een aantal punten van kritiek. Allereerst is er in de precieze aard van de genoemde samenwerking met tientallen Haagse bedrijven en organisaties een verbetering in kwaliteit te brengen. Er werd geconcludeerd dat de uitstraling naar de stad beter kan, richting gemeentelijke diensten en andere partijen als Fonds 1818 en Duurzaam Den Haag. Ook werd extra aandacht voor warme overdracht binnen het stadhuis genoemd en in het algemeen de mogelijkheid de communicatie rond het project te verbeteren. Deze punten worden in de huidige interviewronde bevestigd.

“Het zou mooi zijn als een afdeling van de gemeente uit regulier budget mee kan doen met een initiatief of een initiatief mogelijk te maken. Die hebben vaak wel mogelijkheden.” (betrokken professional).

Het tweede punt is in lijn met de constatering van GreenWish, dat onder initiators van de projecten, nieuwe doelgroepen achterblijven. Ook dit wordt bevestigd in de interviews die we voor deze evaluatie hebben verricht. Niemand lijkt hier een probleem in te zien, de initiatiefnemers zijn nu eenmaal de koplopers in de stad. Als er maar een potentieel aan nieuwe initiatiefrijke duurzame doeners klaar staat – zoals GreenWish constateert – dan huist hierin geen probleem.

Uit de huidige interviewronde komt nog een derde punt naar voren, wat betrekking heeft op het bereik van mensen in de buurt waar het initiatief plaatsvindt. Als we kijken naar het aantal deelnemers, dan is dat op een aantal plekken beperkt tot zeer beperkt. Bij ‘De Tuin van Venen’, bijvoorbeeld, waren aanvankelijk ongeveer tien bewoners betrokken, maar door een verhuizing en het vinden van een baan haakten er enkele bewoners af. Ondanks tal van inspanningen door de betrokken opbouwwerker lukte

het maar beperkt om weer nieuwe vrijwilligers te vinden. Er zijn meer van dit soort initiatieven in kwetsbare wijken waar bewoners vaak veel aan hun hoofd hebben en zich niet zo snel inzetten voor hun buurt. Ze vinden het wel leuk dat er wat gebeurt en juichen dat ook toe, maar zullen zelf niet gauw een bijdrage leveren. In het algemeen kunnen we stellen dat deze initiatieven door het beperkte bereik extra gevoelig zijn voor verandering en daardoor wellicht ook minder kansrijk om uit te groeien tot een zelfstandig draaiend initiatief.

Een andere categorie kleine initiatieven bestaat uit projecten die door ondernemers worden ontwikkeld. Zij hebben op organisatorisch vlak vaak weinig anderen nodig om hun product of dienst aan te bieden. Een betrokken professional zegt daarover het volgende:

“We kwamen geregeld initiatieven tegen waar niet meer dan drie mensen bij betrokken waren en daar hadden wij moeite mee. Dat gaat namelijk meestal niet over sociale winst, maar is eerder een vorm van ondernemerschap op het terrein van duurzaamheid. Wij geloven dat je naast de opbrengsten op het gebied van duurzaamheid ook moet kijken naar het draagvlak in de wijk en de stad.” (betrokken professional)

Het aantal mensen dat wordt bereikt met een initiatief dat wordt ontwikkeld door ondernemers, kan echter wel groot zijn. Het gaat de betreffende professional vooral om het feit dat het initiatief zelf maar bij een paar personen vandaan komt en het dus de vraag is of en in hoeverre het gedragen wordt in de wijk.

4 De ontwikkeling van een project

Hoe ervaren de initiatiefnemers en directbetrokkenen de belasting van het ontwikkelen en uitvoeren van een project en welke mogelijkheden zijn er om de belasting eventueel te verminderen?

De belasting, uitgedrukt in de tijd, moeite en soms ook het geld dat initiatiefnemers in de ontwikkeling van hun projectplan steken, is bij veel initiatieven van invloed op het verloop. Zolang de energie primair uitgaat naar het na te streven doel, is dat niet zo'n punt:

“Met de missie bezig zijn vindt niemand erg, ze nemen immers ongevraagd het initiatief, omdat zij het zelf belangrijk vinden. Maar de randvoorwaarden zijn vaak lastig. Een stichting oprichten kost tijd en energie: statuten, jaarrekening, vergaderingen, bestuur oprichten etc. En dat terwijl je eigenlijk bezig wilt zijn met je burens.”
(betrokken professional)

Zoals ook uit bovenstaand citaat blijkt, is vooral alles wat erbij komt kijken om een subsidie aan te vragen voor sommige initiatiefnemers een intensieve klus. Niet alle bewoners zijn ook gewend aan de vorm van ondernemerschap die nodig is om een goed projectidee te ontwikkelen:

“De meeste initiatiefnemers zijn gewoon bewoners met een goed idee, maar geen ondernemers.” (betrokken professional)

Ook het zetten van de stap van een projectplan naar de uitvoering brengt een flinke belasting met zich mee.

“Wat je ziet in het proces van volwassen worden en de zoektocht naar een goede balans tussen wat je erin stopt en ervoor terugkrijgt, is dat je geen oneindig beroep kunt doen op mensen om mee te doen, mee te denken en dergelijke. We zijn in mijn ogen nu op een punt beland dat we A hebben gezegd en nu B moeten gaan zeggen.” (betrokken professional)

In het begin vinden mensen het nog prima om af en toe mee te denken, iets (mede) te organiseren of iets ander ten gunste van een initiatief te doen, maar naarmate dit

beroep op hun tijd, expertise e.d. structureler wordt, kan dit niet altijd meer op basis van vrijwilligheid en vrijblijvendheid. Wanneer de inspanning niet meer als vrijwilligerswerk wordt ervaren, maar als een klus die eigenlijk betaald zou moeten worden, kan dit voor mensen reden zijn om af te haken. Een betrokken professional ziet dit onder meer gebeuren bij initiatieven die een groeiproces doormaken:

“Ik zie mensen met de handen in het haar. En ik zie dat de gemeente vooral wil faciliteren, bijvoorbeeld door werkgroepen te vormen (wat ook heel goed en belangrijk is), maar wie gaat dan de mensen betalen die ervoor zorgen dat initiatieven door kunnen blijven gaan?”

Dat er niet geselecteerd wordt aan de voorkant door je alleen te richten op projecten die bij voorbaat al succesvol of groot zijn, wordt gesteund. Van tevoren is niet bekend welk project een succes gaat worden, en wat eerst niet succesvol lijkt, kan jaren later weer opbloeien. Het idee achter de regeling dat iets wat klein begint, op een later moment heel veel opleveren, wordt gesteund met ervaringen:

“Je hebt hier bijvoorbeeld ‘het Welpje’. Dat is als kleine organisatie begonnen op stadslandbouw, maar ze hebben uiteindelijk als straat de woningen van Haag Wonen kunnen overkopen. Dat kwam doordat ze vanuit dat initiatief zo georganiseerd waren en zoveel krachtiger waren geworden als organisatie. Hetzelfde zie je bij de Waanzinnige Waldeck Tuin. Mensen krijgen moed, zelfvertrouwen en krijgen daardoor meer voor elkaar. Dat is ook niet per se een bijdrage aan duurzaamheid, maar meer een vorm van empowerment.” (betrokken professional)

Een betrokken deelnemer geeft aan dat het belangrijk is om daarin erkend te worden. Het vragen naar wat precies het doel is en wat de initiatiefnemers willen bereiken kan onnodig druk geven op de vrijwilligers en onbedoeld sturend worden in de manier van beoordelen, bijvoorbeeld wanneer het uiteindelijk een hele andere kant opgaat.

Acceptabel

We vroegen de betrokken initiatiefnemers en professionals welke belasting volgens hen acceptabel is. Op deze vraag bestaat geen eenduidig antwoord. Het is zo veelzijdig als het

deelnemersveld, want het verschilt per persoon en per situatie. De twee belangrijkste punten die gemaakt worden betreffen ten eerste de verhouding van de inspanning ten behoeve van de eigen missie tot de inspanning voor andere zaken (randvoorwaarden). Mensen zijn graag met hun missie bezig, maar liefst niet teveel met andere zaken.

Ten tweede zien we ook een wisselwerking met de erkenning en waardering die mensen krijgen. Hoe meer zij zich gesteund voelen, hoe meer zij geneigd lijken zich te willen inzetten. Interessant in dit geval is Buurtenergie Statenkwartier, zo bleek tijdens de netwerkbijeenkomst 'Vurig Samenwerken' op 11 december 2018. Ondanks een positie die reeds jaren terug is verworven een groot netwerk en ingangen bij de gemeente waar veel beginnende initiatieven jaloers op zijn, blijkt ook bij deze groep bewoners dat zij altijd afhankelijk zijn van de gemeente en, al dan niet bedoeld, niet altijd tijdig weten wat er speelt.

Suggesties

In het verlengde van de vraag hoe deelnemers en betrokken professionals de belasting ervaren, vroegen we hen ook hoe het beter en makkelijker zou kunnen. Daarop kwamen verschillende suggesties.

Een heel concreet voorbeeld dat vaker wordt genoemd, is het onder bepaalde voorwaarden loslaten van de eis van een rechtspersoon. Het maakt het voor de gemeente lastiger om te 'meten' of het geld goed besteed wordt, maar heeft als groot voordeel dat het voor de aanvragers veel tijd en energie scheelt. Deze suggestie geldt met name voor beginnende initiatieven, die nog aan het oriënteren zijn. Voor de initiatieven die al een rechtspersoon hebben, hopen het te bestemmen geld daarvoor, anders te kunnen besteden.

Een tweede suggestie is om de samenwerking tussen de gemeente en Fonds 1818 verder vorm te geven. Op de bijeenkomst 'Vurig Samenwerken' werd daarover gesproken en kwam een aantal mogelijke scenario's naar voren. Ongeacht welk scenario uiteindelijk

uitgewerkt zou worden, gaven de aanwezige bewoners aan vooral in het belang van de aanvragers te denken en te opereren. De aanwezige adviseur van Fonds 1818 beaamt dat later ook in het interview:

“Wat je ziet is dat het fonds en de gemeente voor subsidieaanvragers twee loketten zijn. Het zou mooi zijn als we dat gevoel kunnen wegnemen door een koppeling te maken, zonder dat we direct samen gaan. We zijn vooral op zoek naar waar de overlap zit en hoe we die voor aanvragers uit de stad zo goed mogelijk ingezet kan worden.”

Een derde suggestie komt bij de gemeente zelf vandaan en bestaat uit de mogelijkheid om binnen de bestaande kaders meer regelruimte te creëren. Het aantal deelnemers kan bijvoorbeeld terug gebracht worden in combinatie met het verhogen van het te ontvangen subsidiebedrag, zodat kansrijke initiatieven echt de ruimte hebben om zich kwalitatief goed te ontwikkelen. Ook zou de regeling voor een langere periode dan een jaar kunnen gelden, waardoor een initiatief langer mee kan lopen. Tevens kunnen en hoeven initiatieven in die drie jaar dan niet een dubbele aanvraag te doen.

Ten vierde komt vanuit de deelnemers de wens om de waardering niet alleen te beperken tot een geldelijke bijdrage, maar deze ook te laten terugkomen in de vorm van meedenken en bezoeken van de initiatieven door de gemeente en eventueel andere geïnteresseerden. GreenWish heeft hiertoe al een aanzet gedaan, door voor de netwerk-bijeenkomsten bijvoorbeeld ook medewerkers van het waterschap en de woningcorporatie uit te nodigen.

Ten vijfde is een wens van deelnemers, die eigenlijk al vanaf het begin doorklinkt in alle evaluaties, is het hebben van een digitaal platform waar kennis en ervaringen kunnen worden uitgewisseld, zodat niet iedereen het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. De huidige mogelijkheden hiertoe zijn gefragmenteerd en lang niet bij iedereen bekend. Een terugkerend moment waarop initiatiefnemers elkaar konden ontmoeten, het Duurzaam Ontbijt, wordt alleen nog op verzoek georganiseerd en sommigen missen dit ontbijt.

Tot slot worden twee huidige praktijken bevestigd. De werkwijze van de verschillende projectleiders over de afgelopen jaren wordt gekenmerkt door het meedenken met de initiatieven zelf, en dit zoveel mogelijk in de regeling laten passen. Een betrokken professional memoreert:

“De regeling was nooit het doel op zich. Dus je moet de passie van actieve bewoners waarderen, los van of die past binnen een regeling.”

Ook is het eigenlijk al staande praktijk geworden dit jaar dat de bijeenkomsten niet meer verplicht lijken om bij aanwezig te zijn.

5 Nieuwe groepen

De groep bewoners die door de regeling wordt aangesproken actie te ondernemen is op dit moment divers. Dit was bijvoorbeeld te zien op de bijeenkomst 'Vurig Samenwerken' op 11 december 2018. Sommige initiatiefnemers vertelden over complexe technologische ontwikkelingen, zoals composteren en fermenteren, maar er waren ook bewoners die samen met een klein aantal bewoners een stukje tuin beheerden en op die manier een bijdrage aan een duurzamer Den Haag willen leveren. En er waren bewoners die als ondernemer gebruik maakten van de regeling door hun diensten via de regeling aan te bieden aan verschillende wijken, bijvoorbeeld het verduurzamen van sportcomplexen.

Toch is vaker geconstateerd dat het de bedoeling is dat groep aan initiatiefnemers meer uitgebreid wordt. De regeling is bedoeld voor alle inwoners van Den Haag, terwijl in de praktijk geen enkele serieuze aanvraag afgewezen hoeft te worden. De projectleider geeft aan dat er wel een communicatieplan gemaakt is, en er specifiek gekeken is naar een social mediastrategie, maar dat aan beide de afgelopen periode geen prioriteit is gegeven. Uit de enquête blijkt ook dat de initiatiefnemers zien dat hier meer actie op mogelijk is. Betrokkenen constateren echter tegelijkertijd dat een regeling als deze nu eenmaal de 'koplopers' aantrekt. Ze vergelijken de initiatiefnemers dan met andere projecten in de stad waar bewoners betrokken zijn.

Desondanks komt elke keer de vraag naar voren op welke wijze nieuwe groepen gevonden kunnen worden om ook deel te nemen aan de regeling. Op welke manier ga je nieuwe initiatiefnemers vinden en werven, wie gaat dat doen en wat is daarvoor nodig? Uit de gespreksronde komen betrokken initiatiefnemers en professionals niet met al te veel concrete ideeën. Wel constateren ze dat om de stap van 'de koplopers' naar 'het peloton' niet gemaakt kan worden op de huidige manier: het alleen openstellen van en communiceren over de regeling vanuit de gemeente.

"De vijver van geïnteresseerden is heel groot, maar de visjes die happen komen veelal uit de bekende kring. Er zijn veel meer mensen die kunnen meedoen dan die je nu ziet. Daarom zou je actief op zoek moeten gaan naar mensen die hiermee bezig zijn. En dan niet met flyers ofzo, maar gewoon door te bellen, en gebruik maken van de expertise en het netwerk uit de groep." (betrokken professional)

Met actief op zoek gaan, doelt de betrokken professional op het benutten van de eigen netwerken en op een actieve rol van de gemeente Den Haag:

"Kijk om te beginnen eens naar de mensen in de groep die ook anderen kennen. Begin bij de vaste kern, nodig die eens uit en heb het over hoe je dat het beste zou kunnen doen. Maar je moet ook blanco contacten leggen, het aan puur toeval overlaten, bijvoorbeeld de mensen die je tegenkomt als je een bijeenkomst gaat organiseren."

Naast het beter benutten van het reeds bestaande netwerk en de inzichten die in de loop der jaren zijn opgebouwd, zien initiatiefnemers ook graag dat de regeling en dan vooral de doelstelling waar de regeling op geënt is, veel breder wordt uitgedragen:

"De gemeente moet het streven naar CO2-neutraal worden overal uitstralen, mensen opzoeken, het goede voorbeeld geven. Niet spreken over cijfers, regels, geld of verdienmodellen, maar uitdragen waar je voor staat. Je ziet dan 'hee de burgemeester doet het, die doet het', etc." (initiatiefnemer)

6 Bespreking

In de gemeente Den Haag worden allerlei maatregelen genomen om in 2040 een klimaatneutrale stad te zijn. Ook bewoners worden gestimuleerd een actieve bijdrage te leveren via onder andere de regeling ‘Duurzaamheid door Haagse wijken 2018’. 58 initiatieven hebben in 2018 ondersteuning gekregen vanuit de regeling. Hoewel elk jaar een nieuwe ronde wordt vastgesteld door het college van B&W, wordt ondertussen als sterk punt van de regeling benoemd, dat het een langdurige regeling is. Een belangrijke waarde daarvan is dat de gemeente voortdurend nieuwe initiatieven weet te identificeren, weet wat er leeft en speelt in de verschillende wijken. Of het dan uiteindelijk gaat om een initiatief dat binnen de regeling past of wellicht een andere route zou moeten bewandelen, is van later zorg. We bespreken hieronder beknopt of en hoe de regeling meer zou kunnen betekenen voor de duurzame ambitie van de stad.

Uitgangspunt van de regeling is het bewonersperspectief. Het gaat er vooral om mensen te activeren op basis van hun eigen ideeën. De projectleider denkt met de initiatieven mee. De ervaren belasting van het aanvragen van de subsidie is niet erg groot. Toch zijn er mogelijkheden voor een nog meer laagdrempelige instroom. Zo kunnen instructie avonden worden georganiseerd hoe een plan in te dienen, kan eenvoudiger taalgebruik worden gehanteerd en kunnen vaste adviseurs voor organisatorische hulp worden ingezet.

Een van de geïnterviewde professionals gaat nog een stap verder en denkt dat door vergelijkbare initiatieven meer met elkaar te verbinden, mogelijkheden ontstaan om groter te groeien of de kans om te blijven voortbestaan op z'n minst te vergroten. De suggestie is om wel de focus op het eigen lokale initiatief te houden en daarnaast meer instrumenteel en functioneel de samenwerking te organiseren, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat meerdere initiatieven van dezelfde gereedschappen, vervoersmiddelen of afzetmarkten gebruik kunnen maken:

“Elk initiatief aan sich is veel te klein. Wat je zou willen, is vergelijkbare initiatieven verenigen. Met z'n allen elektrische vrachtwagentjes delen bijvoorbeeld. Idem voor verkoop van groente. Als je dat met z'n allen centraal regelt, dan kan het wel. De kracht is dat je uit je eigen tuin eet, dat het sociaal is, maar een deel kun je wel degelijk voor de verkoop bestemmen en dat kun je dan in de tuin investeren. Dit is meer het denken in ketens.”
(betrokken professional)

Er wordt op dit moment breed geoordeeld dat de initiatiefnemers nu eenmaal koplopers in de stad zijn. Ook wordt het onderscheid gemaakt in bewoners enerzijds en ontwikkelaars en al gevorderde bewonersinitiatieven anderzijds. Deze laatsten willen wel een beroep doen op de regeling, maar willen meer vrijheid: geen verplichte adviseur inhuren, niet per se (weer) een stichting starten en niet het idee dat het wijkgebonden dient te zijn. Tegelijkertijd kan voor nieuwe bewoners de advisering en de stap om een stichting of vereniging te worden, juist erg belangrijk zijn. In dit spanningsveld zou een aparte ‘route’ binnen de regeling ontworpen kunnen worden. Deze route gericht op gevorderde initiatieven kan meer gericht zijn op de vraag of er een goede kans is op een verbetering van het bereik van het initiatief. De eisen aan advieskosten, het starten van een rechtsvorm en het wijkgebonden karakter kunnen dan in deze route wegvallen. Initiatieven die op dit moment een tweede keer een beroep doen op de regeling, zouden dat alleen nog kunnen doen in een dergelijke tweede route.

De initiatieven die met de regeling worden ondersteund kunnen voor een vervolg terecht bij bewoners en marktpartijen. Tevens komt het voor dat een budget mogelijk beschikbaar is binnen de gemeente zelf, bijvoorbeeld bij Stadsbeheer, SZW en DSO Economie. Ook zijn er andere subsidiemogelijkheden binnen het leefbaarheidsbudget, bij de provincie en partijen als Fonds 1818 en Duurzaam Den Haag. Er vindt weliswaar meer dan voorheen overleg plaats met genoemde diensten en partijen, maar dit is niet vastgelegd in afspraken.

In een regeling die heel Den Haag in beweging wil brengen lijkt nog steeds meer expliciete aandacht nodig voor de vraag hoe de communicatie met de stad is vormgegeven. De koplopers worden op dit moment wel bereikt, maar het peloton zou ook in zicht moeten zijn. De regeling wordt nu vooral vanuit de gemeente uitgedragen. Als een Duurzaam Den Haag dat zou ondersteunen heeft dat waarschijnlijk meer effect. De relatie van deze regeling met de grotere vraagstukken rond Energietransitie en Circulaire Economie is ook niet altijd duidelijk voor bewoners. Er liggen rond de communicatie van de regeling meerdere plannen klaar die vooral wachten op uitvoering.

Door de vorming van een uitgebreid netwerk biedt de regeling goede mogelijkheden te leren van wat er leeft in de stad. Dat is belangrijk omdat je bij dit onderwerp het uiteindelijk van de bewoners moet hebben. Er is echter op dit moment geen aparte aandacht voor de leerpunten die de initiatieven tegenkomen voor de gemeentelijke organisatie. Dit is in feite ook onderdeel van de Stadswiki functie die de Dienst Publiek Zaken heeft. Ervaringen kunnen meer structureel worden opgehaald en intern in gemeentelijke diensten worden besproken. De huidige verslagen van de initiatieven worden hiervoor niet gebruikt. Ook kan geleerd worden door andere organisaties, zoals het Waterschap, de Provincie of woningcorporaties. Als de projectleider hier een taak in zou hebben, is dat een behoorlijke opgave en zou dat extra tijdsinvestering vergen.

Bijlage 1 Aanpak en overzicht van respondenten

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen, hebben we allereerst gebruik gemaakt van de beleidsstukken en beschikbare eerdere evaluaties. We hebben op 11 december bij de bijeenkomst 'Vurig samenwerken' diverse initiatiefnemers kunnen spreken en daarnaast maken we gebruik van de door GreenWish gehouden enquête onder alle huidige initiatieven. We hebben daarnaast tien mensen geïnterviewd: drie initiatiefnemers en zeven stakeholders.

1	Aanvrager van én de eerste regeling én de huidige
2	Aanvrager huidige regeling die dreigt af te haken
3	Aanvrager huidige regeling bovenwijks initiatief
4	GreenWish
5	Duurzaam Den Haag
6	Fonds 1818
7	Oud projectleider van de regeling
8	Huidige projectleider van de regeling
9	Huidig projectleider van de regeling
10	Medewerker gemeente

Op de bijeenkomst hebben we gesproken met mensen die nieuw zijn bij de regeling en zich oriënteren op een aanvraag. Bij de interviews met de initiatiefnemers hebben we iemand gesproken die ook al vanaf het begin bij de regeling betrokken is, iemand die op het punt staan af te haken en iemand die zich bezighoudt met een bovenwijks initiatief. De groep professionals bestond uit de huidige projectleider, een oud-projectleider, een medewerker van de gemeenten en vertegenwoordigers van GreenWish, Fonds 1818 en Duurzaam Den Haag.

We hebben gebruik gemaakt van de volgende bronnen. Indien die van onze eigen hand zijn nemen we waar mogelijk sommige beschrijvingen letterlijk over.

- Marissing, E. van & F. de Meere (2013), Duurzaamheid in Den Haag. Procesevaluatie subsidieregeling Duurzaamheid door Haagse wijken. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Meere, F. de & E. van Marissing (2014), Naar meer duurzame initiatieven in Den Haag. Evaluatie subsidieregeling Duurzaamheid door Haagse wijken 2014. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Meere, F. de & E. van Marissing (2015), Duurzaamheid door Haagse wijken: van initiatief tot uitvoering. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Meere, F. de & E. van Marissing (2017), Duurzaamheid door Haagse wijken. Evaluatie van een waarderingssubsidie. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Subsidieregeling Duurzaamheid door Haagse Wijken 2018.
- Zanten, I. van (2018), Subsidieregeling Duurzaamheid door Haagse wijken: Ervaringen van initiatiefnemers en deelnemers 1 juli 2018 – 1 juli 2018. Utrecht: GreenWish.

Colofon

Opdrachtgever
Auteurs

Gemeente Den Haag

Dr. F. de Meere

Dr. E. van Marissing

Omslag
Uitgave

Ontwerppartners, Breda

Verwey-Jonker Instituut

Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 07 99

E secr@verwey-jonker.nl

I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-92-59

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2019.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

VERWEY-JONKER INSTITUUT

Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht

T 030 230 07 99

E secr@verwey-jonker.nl

I www.verwey-jonker.nl